

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2021. május 19.

FILOZÓFIA

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

2021. május 19. 14:00

Időtartam: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A rész (30 pont)

1. feladat

A „Mi a filozófia?” problémakörhöz kapcsolódnak az alábbi, különböző filozófusok gondolatait kifejező összefoglalások. Írja a kipontozott helyekre a megfelelő filozófus nevét!

- a) Egyik írása szerint a filozófia visszavezethető négy fő kérdésre: 1. Mit lehet tudnom? 2. Mit kell tennem? 3. Mit szabad remélnem? 4. Mi az ember?

.....

- b) A filozófusoknak szerinte komoly nevelést kell kapniuk, melynek során a vélekedéstől a tudás világosságáig jutnak el. A filozófus így képessé válik arra, hogy az állami életben a vezető szerepét lássa el.

.....

- c) Egyik alkotókorszakának írása szerint a filozófia feladata a kijelentések ellenőrzése, az elmondható és a kimondhatatlan megkülönböztetése, a közöttük lévő határ őrzése.

.....

- d) Első filozófiának „a létezővel mint létezővel” foglalkozó tudományt tartotta, melynek későbbi általános megnevezése a *metafizika* lett.

.....

- e) Filozófiájának középpontjába a minden érték átértékelésének programját állította.

.....

5 pont	
--------	--

2. feladat

A feladat a táblázat helyes kitöltése, amelyet az alpontok sorrendjében oldjon meg!

- a) Helyezze időrendi sorrendbe a következő filozófiai iskolákat az alábbi táblázat első oszlopában. A legkorábbi legyen legfelül, a legkésőbbi legalul!

analitikus filozófia, sztoicizmus, preszókratikusok, a felvilágosodás gondolkodói

A filozófiai iskola megnevezése (időben a legkorábbival kezdve)	A filozófiai iskola képviselője	A filozófiai iskolát foglalkoztató probléma

- b) Az alábbi felsorolásból választva rendeljen egy-egy képviselőt a filozófiai iskolákhoz a táblázat középső oszlopában! Ügyeljen arra, hogy az egyik név nem illeszthető be sehová, így egy filozófiai iskolához nem kerül név! Jelölje x-szel az üresen maradó rubrikát!

Hérakleitosz, Kant, Nietzsche, Wittgenstein

- c) Az alábbi filozófiai problémák közül válassza ki azt, amelyik a leginkább foglalkoztatta az adott filozófiai iskolát. A problémát írja be a táblázat harmadik oszlopának megfelelő sorába!

1. A nyelvvel való visszaélés vizsgálata.
2. Az ész és az értelem lehetőségei és korlátai.
3. A világmindenség létrejötte, rendje.
4. A szenvedélymentesség elérésének módja.

12 pont	
---------	--

3. feladat

Állapítsa meg az ókori filozófiára vonatkozó állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! A megfelelő helyre tegyen X jelet!

ÁLLÍTÁS	IGAZ	HAMIS
1. Platón dolgozta ki a „két világ” elméletet, mely megkülönbözteti egymástól a keletkező-pusztuló és az örökké létezők szféráját.		
2. Arisztotelész az erkölcsi erényt a két szélsőség közötti középként határozta meg.		
3. A platóni ideák változékonyak.		
4. Platón írta a <i>Vallomások</i> című művet.		
5. Platón szerint a legfőbb idea az igazságosság.		
6. Epikurosz a legbölcsebb magatartásnak az ataraxiát tartotta.		
7. Arisztotelész a demokráciát kerülendő államformának tartotta.		
8. A platóni ideák világa nem teljesen tökéletes.		

8 pont	
--------	--

4. feladat

Határozza meg röviden az alábbi fogalmakat!

szintetikus ítélet

.....
.....
.....

empirizmus

.....
.....
.....

zoón politikon

.....
.....
.....

arkhé

.....
.....
.....

Übermensch

.....
.....
.....

5 pont	
--------	--

B rész (70 pont)

Szövegértelmezés, reflektálás

(feladatonként 35 pont, **két feladat** megoldását várjuk)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül **kettőt** a megadott szövegrészek felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófiai problémákra! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. Miért nehéz meggyőzni az embereket a Nap fényénél megismerhető valóság igaz voltáról?

Platón: Állam (Barlang hasonlat)

2. Ön hogyan vélekedik a boldog élet és az erényes élet közötti kapcsolatról? Egyetért Epikurosz felfogásával?

Epikurosz levele Menoikeuszhoz

3. Az ember valóban szabadságra ítéltetett? Egyetért Ön ezzel? Sartre szövegrésze alapján fejtse ki véleményét erről a filozófiai problémáról!

Jean Paul Sartre: Egzisztencializmus

(A szövegrészek a 8–11. oldalon találhatóak.)

1. szövegrészlet

Platón: *Allam* (Barlanghasonlat)

SZÓKRATÉSZ Hasonlítsd mármost természetünket – abból a szempontból, hogy részesült-e nevelésben vagy sem – a következő helyzethez. Képzeld el, hogy az emberek egy barlangszerű föld alatti lakóhelyen – melynek a világosság felé nyíló s a barlang egész szélességében elhúzódó bejárata van – gyermekkoruktól fogva lábukon és nyakukon meg vannak kötözve, úgyhogy egy helyben kell maradniuk, s csak előrenézhetnek, fejüket a kötelek miatt nem forgathatják; hátuk mögött felülről és messziről egy tűz fénye világít, a tűz és a lekötözött emberek között pedig fent egy út húzódik, melynek mentén alacsony fal van építve, mint ahogy a bábjátékosok előtt a közönség felé emelvény szokott állni, amely fölött a bábjaikat mutogatják.

GLAUKÓN Értem.

SZÓKRATÉSZ Aztán képzeld el, hogy az alacsony fal mellett mindenféle tárgyakat, emberszobrokat, kőből és fából való s másféle készítményű állatalakokat hordoznak fel s alá, melyek az alacsony fal felett kilátszanak; s – mint ahogy természetes is – a tárgyakat hordozó emberek egy része beszélget, más része hallgat.

GLAUKÓN Különös egy kép, s különösek a rabok is.

SZÓKRATÉSZ Éppen olyanok, mint mi. Mert először is, hiszed-e, hogy ezek az emberek önmagukból és egymásból valaha is mást láttak, mint azokat az árnyékokat, amelyeket a tűz a barlangnak velük szembe eső falára vetített?

GLAUKÓN Hogy is láthattak volna, mikor a fejüket egész életükön át mozdulatlanul kénytelenek tartani?

SZÓKRATÉSZ S mit látnak vajon a fel s alá hordozott tárgyakból? Nem ugyanezt?

GLAUKÓN Dehogynem.

SZÓKRATÉSZ S ha beszélni tudnának egymással, nem gondolod-e, hogy azt tartanák valóságnak, amit látnak?

GLAUKÓN Feltétlenül.

SZÓKRATÉSZ Hát még ha a börtön szembeeső fala visszhangot is adna! Ha a fel s alá járó emberek valamelyike megszólalna, gondolhatnának-e másra, mint hogy az előttük elhaladó árnyék beszél?

GLAUKÓN Zeuszra, nem.

SZÓKRATÉSZ S egyáltalában, ezek az emberek aligha gondolhatnák azt, hogy más az igazság, mint ama mesterséges dolgoknak az árnyéka.

GLAUKÓN Minden bizonynal.

SZÓKRATÉSZ Képzeld el most, milyen volna a bilincsekből való felszabadulásuk, s az értelmetlenségből való meggyógyulásuk! Ugye természetszerűleg valahogy így történne a dolog: ha valamelyiküket feloldanák, s kényszerítenék, hogy hirtelen álljon fel, forgassa körül a nyakát, járjon, és nézzen fel a tűz felé; s ha mind e mozdulatok közben fájdalmat érezne, s a ragyogó fény miatt nem volna képes ránézni azokra a tárgyakra, amelyeknek az árnyékát azelőtt látta: mit gondolsz, mit felelne az ilyen ember, ha valaki azt mondaná neki, hogy előbb csak üres semmiségeket látott, most azonban, mivel a létezőhöz közelebb van, s a nagyobb mértékben létező dolgok felé van fordulva, sokkal helyesebben lát; s ha az úton elhaladó tárgyakra mutatva rákényszerítené, hogy feleljen a kérdésére: mi az? Nem gondolod-e, hogy zavarban lenne, és azt hinné, hogy az előbb látott dolgok sokkal igazabbak voltak, mint amelyeket most mutatnak neki?

GLAUKÓN Úgy van.

SZÓKRATÉSZ Ha tehát arra kényszerítené, hogy magába a fénybe tekintsen, nemde fájna a szeme, és elfordulna, és azokhoz a dolgokhoz menekülne, melyeknek a nézésére képes, és a most mutatott tárgyaknál valójában világosabbnak tartaná őket?

GLAUKÓN Így van.

SZÓKRATÉSZ Ha aztán innen valaki erőszakkal tovább vonszolná felfelé a göröngyös és meredek úton, s nem engedné el, amíg csak ki nem húzná a napfényre: vajon nem szenvedne-e emiatt, s nem méltatlankodna-e hurcoltatása közben? S mikor a napfényre érne, vajon tudna-e a fénytől elárasztott szemével valamit is látni abból, amit most, mint igazi világot mutatnak be neki?

GLAUKÓN Aligha; legalábbis azonnal nem.

SZÓKRATÉSZ Azt hiszem, előbb meg kellene itt szoknia, ha a fenti dolgokat látni akarná. Először is, legkönnyebben az árnyékképeket tudná nézni, aztán az embereknek s minden másnak a vízben tükröződő képét, s csak utoljára magukat a dolgokat; s tovább haladva, az égitesteket és az égboltozatot is sokkal könnyebben tudná éjjel szemlélni, ha a csillagok és a hold fényére tekintene fel, mintha nappal nézné a napot és a napfényt.

GLAUKÓN Így van.

SZÓKRATÉSZ S végül aztán a napot is – de nem a víz tükrében, s nem valami más helyen lévő hasonmását, hanem őt magát, a maga valóságában, s a maga helyén – meg tudná pillantani, s eredeti minőségében megszemlélni.

GLAUKÓN Minden bizonnyal.

SZÓKRATÉSZ S akkor aztán arra a következtetésre jutna felőle, hogy a nap hozza létre az évszakokat és az éveket, ő intéz mindent a látható térben, s mindannak, amit láttak, valamiképp ő az oka.

GLAUKÓN Egészen bizonyos, hogy az előbbieket után ide kell jutnia.

SZÓKRATÉSZ S ha visszaemlékezik korábbi lakóhelyére, ottani bölcsességére és ottani rabtársaira, nem gondolod-e, hogy e változás miatt boldognak fogja tartani magát, amazokat pedig szerencsétlennek?

GLAUKÓN De igen ...

SZÓKRATÉSZ S gondold meg ezt is. Ha ez az ember megint lemenne ugyanarra a helyre, s ott leülne, nem lenne-e a szeme tele sötétséggel, így hirtelen a napfényről jövet?

GLAUKÓN De bizony.

SZÓKRATÉSZ S ha megint csak azoknak az árnyékképeknek a megfejtésében kellene neki vetélkednie amaz örök rabokkal, miközben homályosan látna mindaddig, míg csak a szeme újból nem alkalmazkodna – márpedig az az idő, amíg hozzászokna, aligha lenne rövid –, nem lenne-e neveltség tárgya, s nem mondanák-e róla, hogy felmenetele volt az oka annak, hogy megromlott szemmel jött vissza, tehát nem érdemes még csak megpróbálni sem a felmenetelt? S ha valaki aztán megpróbálná a többieket feloldozni s felvezetni, s ezt valamiképpen kézre keríthetnék és megölhetnék, nem ölnék-e meg?

GLAUKÓN Feltétlenül.

(Platón összes művei, Második kötet. Budapest: Európa Kiadó, 1984. 514 a-517 a; 455-460. o.)

2. szövegrészlet

Epikurosz levele Menoikeuszhoz

Amikor tehát azt állítjuk, hogy az élet célja a gyönyör, nem a tivornyázók gyönyöreiről, s nem az élvezethajhászásban rejlő gyönyörűségekről beszélünk, ahogy egyesek tudatlanságból, tőlünk eltérően, vagy pedig tanításainkat félreértve tartják, hanem arról, hogy testünk mentes legyen a fájdalomtól, lelkünk pedig a zavaroktól. Hisz nem az egymást érő tivornyák és vidám

felvonulások, s nem az élvezethajhászás, a gyermekek és asszonyok vagy halak és egyébek után, amiket a költséges asztal nyújt, teszik az életet kellemessé, hanem a józan gondolkodás, amely minden választásnak és elkerülésének az okát keresi, és számúzi a hiedelmeket, amelyek miatt a legtöbb zavar éri a lelkeket.

Mindezeknek a kezdete és általában a legfőbb jó az okosság. Így hát a filozófiánál is értékesebb az az okosság, amelyből minden más erény származik, s amely azt tanítja, hogy nem lehet kellemesen élni anélkül, hogy megfontoltan, becsületesen és igazságosan élnénk, sem megfontolással, becsülettel és igazságossággal élni anélkül, hogy kellemesen élnénk. Az erények ugyanis hozzátartoznak a kellemes élethez és a kellemes élet elválaszthatatlan tőlük. Mert kit tartasz te külön embernek annál, aki jámborként vélekedik az istenekről, a halállal minden körülmények között félelem nélkül néz szembe, tisztázta magában a természet értelmét, aki megértette, hogy a legfőbb jót könnyen be lehet tölteni és könnyen el lehet érni, a legnagyobb baj pedig vagy rövid ideig tart, vagy kevés fájdalommal jár. Az ilyen ember kineveti a végzetet, amelyet egyesek úgy tekintenek, mint minden dolog irányítóját. Azt gondolja, hogy elsősorban mi irányítjuk az eseményeket, amelyek közül egyik azonban kényszerűségből történik, másik véletlenül, ismét másik pedig rajtunk áll. Mivel a kényszerűséget nem lehet felelősségre vonni, a véletlent pedig ingadozónak látja, ami viszont rajtunk áll, az semminek sincs alávetve, ezért csak ezt kísérheti természetserűleg gáncsolás és az ellenkezője. Jobb ugyanis az istenekről szóló mítoszt követni, mint a természetfilozófusoktól hirdetett végzetnek a rabságába esni, hiszen az előbbi reményt nyújt arra, hogy az isteneket tiszteletnyilvánítással meg lehet lágyítani, az utóbbi azonban a hajlíthatatlan kényszerűséget hirdeti.

Az okos nem tartja a véletlent istennek, ahogy a tömeg vélekedik, mert az isten semmit sem cselekszik rend nélkül, s nem tartja minden dolog bizonytalan okának sem: nem hiszi ugyanis, hogy a véletlenből adódnék az emberek számára a boldog élethez a jó és a rossz, hanem azt tartja, hogy a véletlen nagy jótettekre és gáztettekre nyújt alkalmat. Az a véleménye, hogy jobb ésszerű cselekvésben szerencsétlennek, mint értelmetlennek és szerencsésnek lenni. Jobb ugyanis a cselekvésekben, ha a helyesen megítélt dolog megbukik, mintha a rosszul megítélt dolog a véletlen által sikeres lesz.

Elmélkedjél hát ezeken és az ezekhez hasonló dolgokon éjjel-nappal magadban és a hozzád hasonlókkal, és soha, sem éber állapotodban, sem álmokban nem fog semmi zavarni. Úgy fogsz élni, mint isten az emberek között. Hiszen semmiben sem hasonlít halandó lényhez az az ember, aki halhatatlan javak birtokában él.

(Simon Endre (szerk.): Filozófiatörténeti szöveggyűjtemény, Budapest: Tankönyvkiadó, 1958., 126. oldal. Sárosi Gyula fordítása Diogenész Laertiosz: A híres filozófusok életéről és tanairól http://etext.hu/eletfilozofia/?page_id=18 Életfilozófiai jegyzetek)

3. szövegrészlet

Jean Paul Sartre: Egzisztencializmus

[...] De ha az egzisztencia valóban megelőzi az esszenciát, felelősek vagyunk azért, amik vagyunk. Tehát az egzisztencializmus első ténykérdése az, hogy az embert birtokába helyezi annak, ami és hogy reáharítja létének teljes felelősségét. És azzal, hogy az ember felelős önmagáért, nem azt akarjuk mondani, hogy szorosan vett egyéniségéért felelős, hanem hogy felelős minden emberért.

A szubjektivizmus kifejezésének két értelme van, és ellenfeleink ki is használják ezt a kétértelműséget. A szubjektivizmus egyfelől azt jelenti, hogy az egyén önmagát választja, másfelől, hogy az ember képtelen túllépni az emberi szubjektivitást. Ez a második jelentés az egzisztencializmus igazi értelme. Mikor azt mondjuk, hogy az ember önmagát választja, arra

gondolunk, hogy mindegyikünk önmagát választja, de ezzel együtt arra is, hogy önmagával együtt választja egyúttal az összes többi embert is. És valóban, semmit sem tehetünk anélkül, hogy az általunk megvalósítandó ember kialakításán munkálkodva egyúttal meg ne valósítanók az embernek egy olyan képét, amilyennek szerintünk lennie kell. Az ilyen vagy amolyan- lét választásával egyszersmind azt is megerősítjük, hogy választásunknak értéke van, mert a rosszat nem választhatjuk soha; mi mindig csak a jót választjuk, és semmi sem lehet számunkra jó anélkül, hogy ne volna mindenkinek az. De ha másrészt az egzisztencia megelőzi az esszenciát, és, ha létezni is akarunk ugyanakkor, mikor képünk kialakításán dolgozunk, ez a kép mindenkire nézve és egész korunkra nézve érvényes lesz. Így felelősségünk jóval nagyobb, mint gondolnánk, mert az egész emberiséget elkötelezi. [...]

Ezzel szemben az egzisztencialista úgy véli, nagyon kínos, hogy Isten nem létezik, mert vele együtt megszűnik minden lehetőség, hogy érzékfölötti régiókban találjunk értékeket; nem létezhetik a priori jó, minthogy elgondolására nincsen végtelen és tökéletes tudat, nincsen sehol megírva, hogy a jó létezik, hogy becsületesnek kell lenni, hogy nem szabad hazudni, mivel olyan síkon mozgunk, ahol semmi sincs, csupán emberek. Dosztojevszkij írta: „Ha Isten nem létezne, minden szabad volna.” Ez az egzisztencializmus kiindulópontja. Valóban minden meg van engedve, ha Isten nem létezik, ebből következik az ember elhagyatottsága, mert nincsen lehetősége megkapaszkodni sem önmagában, sem önmagán kívül. Először is nincsen számára bocsánat. Ha az egzisztencia valóban megelőzi az esszenciát, soha sem alkalmazhatjuk magyarázatképpen a megadott és kötött emberi természetet; más szóval megszűnik a determinizmus: az ember szabad, az ember szabadság. Ha másfelől Isten nem létezik, nem lesznek előttünk magatartásunkat szentesítő értékek es előírások. Így hát az értékek fényes birodalmában sem előttünk, sem mögöttünk nincs számunkra sem mentség, sem igazolás. Egyedül vagyunk könyörtelenül. Ezt fogom azzal kifejezni, hogy az ember szabadságra ítéltetett. Ítéletről beszélek, mert nem ő teremtette önmagát „de máskülönben mégis szabad; mert kitalálta a világba, minden tettéért felelős”. Az egzisztencialista nem hisz a szenvedély hatalmában. Soha nem gondol arra, hogy egy szép szenvedély olyan, mint a pusztító ár, mely végzetszerűen bizonyos cselekvések felé sodorja az embert, és ezzel mentségére szolgál. Úgy gondolja, hogy az ember felelős a szenvedélyéért. Az egzisztencialista arra sem fog gondolni, hogy az ember segítő kezét találhat a földön egy adott jelben, amely útbaigazítja, mert arra gondol, hogy az ember önmaga betűzi ki a jelet úgy, ahogy neki tetszik. Azt gondolja tehát, hogy az ember minden támasz és segítség nélkül kénytelen percenként kigondolni az embert. [...]

(Budapest: Hatagu Sip, 1991. Fordította Mátrai László)

	pontszám	
	maximális	elért
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

dátum

javító tanár

	pontszáma egész számra kerekítve	
	elért	programba beírt
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

dátum

dátum

javító tanár

jegyző